

СЕКЦІЯ 1
ЕКОНОМІКА

УДК 338.349.02

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-4263/2024-4-1>

Гладков В.І.
аспірант кафедри економіки
Класичного приватного університету

Gladkov Vladyslav
Graduate Student at the Department of Economics
Classical Private University

СТРУКТУРА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ:
ФУНКЦІОНАЛЬНІ ТА ЗАБЕЗПЕЧУЮЧИ РЕСУРСИFOOD SECURITY STRUCTURE:
FUNCTIONAL AND PROVIDING RESOURCES

АНОТАЦІЯ

В статті розкрито особливості структури продовольчої безпеки. Визначено, що забезпечення продовольчої безпеки є обов'язковою умовою життя кожної людини і визначає стан розвитку суспільства загалом. Також обумовлено, що потреби в продовольстві повинні бути задоволені конкретно кожною особою за місцем проживання. Крім того, основне навантаження лежить саме на суб'єктах держави які несуть пряму відповідальність за продовольчу безпеку. З'ясовано також значну роль потенціалу агропромислового комплексу який відіграє важливу роль у цьому питанні, та проаналізовано сучасний стан ринку сільськогосподарської продукції. Харчова промисловість є однією з основних структуроутворюючих галузей всієї національної економіки України, а також агропромислового комплексу та індустріальних парків. Аналіз показав, що серед інших країн світу Україна має найбільш сприятливий природний, людський, геополітичний і ресурсний потенціал для розвитку харчової промисловості, раціональне використання якого забезпечило б їй провідне місце на світовому й регіональних продовольчих ринках. Також розглянуто митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності тому що це є одним з найефективніших способів сприяння розвитку національних експортних можливостей та допомоги державі; вказано його мету і основне завдання; розкрито роль митного законодавства на сьогоднішній день яке набуває принципово нові ролі; йдеться про зміну базових ідеологічних засад митних відносин держави й суспільства. Саме це є серцевиною модернізації митної системи й основною передумовою впровадження передових досягнень цивілізації у вітчизняний митний простір і рух України до Європи; простежується позитивна динаміка торгівлі з країнами ЄС (особливо експорту), що зумовлено збільшенням обсягів присутності України на ринку ЄС та зростанням питомої ваги в загальному торговельному балансі нашої держави. Отже, першочерговим напрямом для України є інтеграція до ЄС, яка має ряд політичних, економічних та соціальних переваг. Як висновок визначено, що під продовольчою безпекою розуміють рівень продовольчої безпеки населення, який гарантує соціально-політичну стабільність, виживання та розвиток країни, окремих осіб, сімей та сталий розвиток нації.

Ключові слова: продовольча безпека, ресурси, агропромисловий комплекс, митне регулювання.

ANNOTATION

The article reveals the peculiarities of the structure of food security. It was determined that ensuring food security is a

mandatory condition of every person's life and determines the state of development of society in general. It is also stipulated that the food needs must be met specifically for each person at their place of residence. In addition, the main burden lies precisely on the subjects of the state, which bear direct responsibility for food security. The significant role of the potential of the agro-industrial complex, which plays an important role in this issue, was also clarified, and the current state of the agricultural products market was analyzed. The food industry is one of the leading structure-forming industries not only of agro-industrial and industrial complexes, but also of the entire national economy of Ukraine. The analysis showed that, among other countries of the world, Ukraine has the most favorable natural, human, geopolitical and resource potential for the development of the food industry, the rational use of which would provide it with a leading place in the world and regional food markets. Customs regulation of foreign economic activity is also considered because it is one of the most effective ways of promoting the development of national export opportunities and helping the state; its purpose and main task are indicated; the role of customs legislation today, which acquires fundamentally new roles, is revealed; it is about changing the basic ideological foundations of customs relations between the state and society. This is the core of the modernization of the customs system and the main prerequisite for the introduction of the advanced achievements of civilization into the domestic customs space and the movement of Ukraine to Europe; the positive dynamics of trade with EU countries (especially exports) can be traced, which is due to the increase in the volume of Ukraine's presence on the EU market and the growth of its specific weight in the general trade balance of our country. Therefore, the priority direction for Ukraine is integration into the EU, which has a number of political, economic and social advantages. As a conclusion, it is determined that food security means the level of food security of the population, which guarantees socio-political stability, survival and development of the country, individuals, families and sustainable development of the nation.

Keywords: food security, resources, agro-industrial complex, customs regulation.

Постановка проблеми. Сьогодні поняття «національна безпека» стало одним із основних показників сучасної країни, що забезпечує сталий розвиток суспільства, захист життєво важливих інтересів людини, народу, суспільства

та країни, своєчасне виявлення, запобігання та ліквідацію фактичних загрози національним інтересам у всіх сферах діяльності держави – це економічна безпека, одним із найважливіших елементів якої є продовольча безпека і демографічне відтворення суспільства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичний та практичний внесок щодо забезпечення продовольчої безпеки України внесли такі фахівці, як В.Р. Андрійчук, В.І. Богачова, П.П. Борщевський, В.С. Балабанов, Ю.Д. Білик, Б.М. Данилишин, Л.В. Дейнеко, О.І. Гойчук, С.М. Кваша, П.Т. Саблук, В.Г. Ткаченко, А.М. Чечіль, В.В. Щегович, О.С. Юрчишина та ін.

Постановка завдання. Метою статті є вивчення загального стану та проблем забезпечення продовольчої безпеки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення продовольчої безпеки є обов'язковою умовою життя кожної людини і визначає стан розвитку суспільства загалом. Ця проблематика є перманентно актуальною протягом всієї історії людства та залежно від рівня розвитку наукової думки висвітлюється в рамках існуючих парадигм та концептуальних підходів наукових шкіл.

Потреби в продовольстві повинні бути задоволені конкретно кожної особи за місцем проживання. Крім того, основне навантаження

лежить саме на суб'єктах держави які несуть пряму відповідальність за продовольчу безпеку.

Продовольча безпека визначається рівнем продуктивності економіки в цілому, але продовольчі ресурси формуються в процесі сільськогосподарського виробництва. Таким чином, підсистеми агропромислового комплексу, такі як маркетинг і розподіл продуктів харчування, запаси і споживання продуктів харчування, відносяться до функціональних підсистем, наведено на рис. 1 [1].

Основою цієї підсистеми виступає аграрний комплекс, що є основним джерелом поставки продовольства на ринки. Сталий і збалансований розвиток орієнтованих на виробництво функціональних підсистем на рівні стандартів раціонального харчування, ефективного використання виробничого потенціалу та біоклімату є визначальним принципом якісного поліпшення продовольчого постачання населення. [2].

Продовольча безпека залежить від потенціалу агропродовольчого сектору. На сільськогосподарський сектор припадає 17–18% валового внутрішнього продукту, що забезпечує продовольчу безпеку країни і продовольчу незалежність.

Сучасний стан ринку сільськогосподарської продукції та продовольства характеризується досить повільним формуванням ринкової схеми просування продукції до споживача (наведено на табл. 1).

Рис. 1. Структура продовольчої безпеки

Джерело: побудовано на підставі [1]

Таблиця 1

Індекси фізичного обсягу продукції сільського господарства, реалізованої підприємствами у 2022 році

Рік	2010	2014	2018	2020	2021	2022	Зміни 2010vs2022
Продукція сільського господарства – всього	81,3	99,3	105,7	88,4	93,3	82,2	0,9
продукція рослинництва	75,7	86,5	107,2	85,7	92,4	81,3	5,6
продукція тваринництва	79,4	88,3	98,8	102,7	97,6	102,5	23,1

Джерело: побудовано на підставі [9]

Проаналізувавши побудовану таблицю, реалізовану підприємствами у різні роки можна побачити деяку тенденцію, що обсягу продукції сільського господарства зростає у 2018–2019 роках, але починаючи з 2020 року (з початком пандемії COVID-19) стрімко йде на зниження, тому що йде перерва в експорті та імпорті насіння, добрив, імпоротної техніки, нестача робочих рук через закриті кордони, перерва у розвитку сектора, банкрутство пов'язаних підприємств, втрата ринків збуту, зниження доходів населення. У 2021 році трохи оговтавшись та пристосувшись до подій минулого року обсяг продукції знову починає зростати, але події 2022 року (початок повномасштабного вторгнення) не дають можливості повернути колишні обсяги продукції. Таким чином останні події відкинули нас майже на обсяги 2010 року. Основними факторами впливу війни на український агросектор стали скорочення посівних площ (на 20% порівняно з 2021 роком), пошкодження виробничих будівель, споруд й обладнання, зростання цін на добриво та дизельне паливо, блокада чорноморських портів.

Україна продовжує залишатись ринком з деформованою структурою попиту через низьку платоспроможність населення. Відбувається витіснення вітчизняної продукції імпортними товарами які в свою чергу є не доброякісними. Сьогодні немає довгострокової та стабільної ланки у новоствореному ланцюжку «виробник-оптовик-роздрібний торговець-споживач», і договірні механізми не були введені. Багаторазовий перепродаж товарів призводить до завищення цін. Переважає бартерна форма розрахунків. У більшості товаровиробників не вистачає навичок знаходити сприятливі умови щоб реалізувати свою продукцію в повній мірі.

Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності є одним з найефективніших способів сприяння розвитку національних експортних можливостей та допомоги державі. Це один з найефективніших способів сприяння розвитку національних експортних можливостей.

Митне регулювання, згідно Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», – це регулювання питань, пов'язаних із встановленням мит та інших податків, які справляються в процесі переміщення товарів через митний кордон України, процедурами митного контролю, організацією діяльності органів митного контролю України (ст. 1 Закону [3]).

Варто відзначити, що митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні проводиться з метою: забезпечення збалансованості економіки на внутрішньому ринку України; стимулювання економічних змін, в тому числі у сфері зовнішньоекономічних відносин суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; формування сприятливих умов для залучення економіки України в світову економічну систему. Основним же його завданням є захист української економіки від зовнішніх негативних впливів [4].

Сьогодні митне законодавство набуває принципово нової ролі, основні акценти характеристики якого зміщуються від суто контрольних і фіскальних до регулятивних і правозахисних. Традиційно митна галузь сприймається як сукупність правових норм, що регламентують структуру й діяльність митних органів, їхніх посадових осіб і відбивають особливості функціонування всього апарату митної служби, а найчастіше головним напрямом мають охорону економічних інтересів держави в цілому. Функції, пов'язані із забезпеченням прав, свобод та інтересів особи, сприймаються як другорядні. Здійснювана адміністративна реформа має одним із основних напрямків зміну усталених принципів, висунення на перше місце функцій забезпечення реалізації прав особи, а роль державних інституцій має полягати насамперед у всебічному сприянні належній реалізації відповідних прав. Наведена цільова переорієнтація як у митно-правовій царині, так і в діяльності органів митної служби – це складний процес, бо передбачає необхідність рішучого подолання певних, глибоко укорінених вад митної системи, за якої інтереси держави домінують над інтересами особи. Йдеться про зміну базових ідеологічних засад митних відносин держави й суспільства. Саме це є серцевиною модернізації митної системи й основною передумовою впровадження передових досягнень цивілізації у вітчизняний митний простір і рух України до Європи [5].

За цих умов надзвичайно зростає роль держави в регулюванні зазначених процесів у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Загострюється потреба підвищення ефективності національної митної політики у сфері реагування на зовнішні загрози та швидкої протидії можливим негативним наслідкам таких загроз у напрямку посилення забезпечення економічних інтересів держави й максимального врахування в

національній митній системі міжнародних правил та вимог [6, с. 13].

Одне з найважливіших питань, яке має бути вирішене в короткостроковій перспективі в законодавстві про митницю та митне оформлення, – це імплементація міжнародних норм. Мається на увазі запровадження міжнародних норм та правил. Це забезпечить застосування єдиних стандартів у сфері митної справи та вирішить проблему приєднання до міжнародних угод з питань митної справи. Вирішення проблеми приєднання до міжнародних угод у сфері митної справи. Вирішення проблем, пов'язаних з гармонізацією та спрощенням митних процедур та приєднанням до міжнародних конвенцій про процедуру спільного транзиту. Це також може поступово наблизити митне законодавство та митні процедури, що застосовуються в Україні, до митного законодавства ЄС.

Слід зазначити, що існує позитивна динаміка торгівлі з країнами ЄС (особливо експорту), що зумовлено збільшенням обсягів присутності України на ринку ЄС та зростанням питомої ваги в загальному торговельному балансі нашої держави. Ринок ЄС – перший за значенням, та після розширення у травні 2004 р. ЄС-25 став

головним експортним ринком України. На 2023 рік припадало 40,2% українського експорту. Зовнішньоторговельний оборот між країнами в період 2018–2023 рр. має тенденцію до зростання. Провідною країною в ролі торговельного партнера України серед країн ЄС є Польща (19,5%), потім Італія (12,9%), на Нідерланди припадало трохи більше 8,4%. На інші західноєвропейські країни (окремо) припадає ще менше, що явно не відповідає потенційним економічним можливостям торговельних партнерів [7]. Показники експортної торгівлі України з ЄС наведено у табл. 2.

Але важливою відмінною рисою у системі митного регулювання України поряд із митним регулюванням провідних країн світу є значна розгалуженість товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності, наявність такої кількості найменувань товарів дозволяє шахраювати шляхом сплати мита за нижчою ставкою [8].

Отже, першочерговим напрямом для України є інтеграція до ЄС, яка має ряд політичних, економічних та соціальних переваг.

Уніфікація та спрощення митних процедур є передумовою активізації глобалізаційних процесів. Вступ України до ЄС передбачає

Таблиця 2

Зовнішня торгівля України товарами з ЄС – Експорт, 2022 (тис. дол. США)

Країна	Експорт	Частка в загальному обсязі експорту до ЄС, %
Польща	5,227,413.1	19.5
Італія	3,469,269.2	12.9
Німеччина	2,866,373.4	10.7
Нідерланди	2,262,530.2	8.4
Іспанія	1,677,241.7	6.3
Угорщина	1,622,073.1	6.1
Румунія	1,543,445.3	5.8
Чехія	1,414,558.4	5.3
Словаччина	999,275.1	3.7
Австрія	915,155.5	3.4
Франція	896,493.5	3.3
Болгарія	835,270.9	3.1
Бельгія	659,034.3	2.5
Литва	576,917.6	2.2
Португалія	341,202.1	1.3
Латвія	288,575.1	1.1
Данія	285,816.4	1.1
Греція	212,785.1	0.8
Естонія	168,628.9	0.6
Фінляндія	110,813.2	0.4
Швеція	107,554.5	0.4
Ірландія	97,882.3	0.4
Словенія	75,524.5	0.3
Кіпр	47,441.0	0.2
Хорватія	45,742.3	0.2
Мальта	30,209.6	0.1
Люксембург	15,743.2	0.1
EU 27	26,792,969.3	100.0

Джерело: побудовано на підставі [9]

уніфікацію та врегулювання питань здійснення митної справи. Для економії витрат часу при розмитненні товарів та забезпеченні економічної безпеки підприємства, зменшення розбіжностей між митними процедурами країн світу пропонують запровадити механізми їх інформаційного забезпечення, для яких необхідно:

- об'єднати наявні системи контролю за експортом, імпортом і транзитом у єдину систему;
- увести систему єдиного обліку торгівців із реєстрацією тільки в одній країні;
- надати суб'єктам ЗЕД можливість використання місць єдиного електронного доступу для оформлення зовнішньоекономічних операцій;
- проводити всі фактичні перевірки товару в один час і в одному місці;
- забезпечити обмін електронною інформацією між усіма органами й суб'єктами, що беруть участь у зовнішньоекономічних операціях;
- відбір товарів для митного догляду на прикордонних і внутрішніх пунктах митного оформлення (ПМО) проводити на основі автоматизованого аналізу ризиків;
- збирання, повернення, звільнення від платежів здійснювати уповноваженим суб'єктом у тому місці, де товар зареєстрований і де перебувають на нього документи;
- створити єдине середовище для митниці й торгівлі для подання митної декларації в електронному вигляді зі свого місця розташування незалежно від країни відправлення або ввезення товарів;
- проводити електронний обмін інформацією між митними пунктами пропуску на території усього ЄС, де вона необхідна для митних процедур [9].

Висновки з проведеного дослідження. Безпека харчових продуктів – це національне, комплексне і постійне питання. З огляду на проведені дослідження та реальну ситуацію в Україні, під продовольчою безпекою розуміють рівень продовольчої безпеки населення, який гарантує соціально-політичну стабільність, виживання та розвиток країни, окремих осіб, сімей та стабільний розвиток нації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Odintsov M. M. Modeling of security formation factors. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid>
2. Golikova K. P. Food security of the state: essence, structure and features of its provision. Available at: <https://kntu.kr.ua>
3. On foreign economic activity: Law of April 16, 1991, No. 959-XI / Verkhovna Rada of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>
4. Humeniuk O. H. (2016) On the question of the basic principles of customs regulation of foreign economic activity: *Scientific Bulletin of the Kherson State University*, no. 16(4), pp. 113–116.
5. Smirnova K. V. (2012) European integration and Ukraine. *Law of Ukraine*, no. 4, pp. 153–158.
6. Pashko P. V., Pishoy P. Ya. (2007) Customs policy and customs security of Ukraine. *Finances of Ukraine*, no. 1, pp. 74–79.
7. Official website of the State Statistics Service of Ukraine. Available at: <http://ukrstat.gov.ua>
8. Grebelnyk O. P. (2005) Customs regulation of foreign economic activity. Kyiv: Center for Educational Literature, 696 p.
9. Kurok O. O. (2011) Activation of customs and tariff regulation in the system of cost savings and economic security of enterprises. *Bulletin of the Khmelnytskyi National University*, no. 5, vol. 1.